

El nou premi d'Honor de les Lletres Catalanes és el lingüista Joan Solà, una de les persones que ha estudiat més a fons la llengua catalana. És professor de la Universitat de Barcelona des del 1966 i autor d'una llarga llista de treballs de recerca i divulgació. El seu darrer llibre és recent, 'Plantem cara. Defensa de la llengua, defensa de la terra'.

Joan Solà combina l'estudi científic de la llengua amb un seguiment constant pels problemes reals que planteja la situació de subordinació del català.

JORDI PLAY

“Evito fer sang en els aspectes negatius de la llengua, per no crear desànim”

El lingüista Joan Solà (Bell-lloc d'Urgell, Pla d'Urgell, 1940), catedràtic de llengua catalana de la Universitat de Barcelona, ha estat distingit amb el premi d'Honor de les Lletres Catalanes número 41, concedit per Òmnium Cultural. És un dels millors coneixedors de la llengua catalana i de l'obra dels lingüistes catalans, especialment la de Pompeu Fabra i Joan Coromines.

Escollit recentment vice-president de l'Institut d'Estudis Catalans, la setmana anterior a la concessió del premi havia publicat el volum *Plantem cara. Defensa de la llengua, defensa de la terra* (La Magrana), un nou recull dels

seus articles periodístics, texts dedicats a reflexionar sobre fets lingüístics. Hi aplega una àmplia selecció dels que ha publicat entre el 1998 i el 2008, gairebé tots, amb periodicitat setmanal, al diari *Avui*. Són més de 150, alguns dels quals són dobles o triples, perquè de fet són sèries de dos o tres. El recull anterior, *Parlem-ne*, és del 1999. Treballador infatigable i rigorós en tot allò que fa i dirigeix, manté una intensa activitat acadèmica i científica.

—El premi d'Honor de les Lletres Catalanes us ha arribat en el precís moment que era actualitat el Joan Solà divulgatiu, el dels articles

dedicats a un públic ampli. Anys enrere, publicàveu més llibres tècnics, els que llegeixen preferentment els companys d'ofici. Es pot parlar d'una evolució? Sembla com si, cansat de discussions de cenacle, preferiu aportar el vostre punt de vista, el vostre coneixement, sobre qüestions que afecten la llengua que parlem, o malparlem, els catalans.

—Bé, això suposo que respon a una evolució interior, que no és pretesa. Recordo que en els anys 70, els primers articles em costaven molts dies de fer. No vol dir que ara no els prepari prou, però el meu cap treballa d'una altra manera, amb més tranquil·

litat. I potser hi ha un altre factor que amb els anys s'ha fet molt clar, i és la constatació que la vida de la llengua depèn cada cop més de la vida social que de la gramàtica i això fa que dediqui més temps a constatar com queda afectada la llengua per la vida social que no pas a analitzar qüestions gramaticals i lèxiques teòriques, sense relació amb l'actualitat. Això no vol dir que no hagi deixat d'estudiar-les, però les que comento en els articles estan bàsicament dedicades a fenòmens lingüístics nous o polèmics, tot i que no sóc sociolingüista i el meu coneixement de la llengua és més aviat tècnic.

—**També, amb els anys, heu fet més lectures, i teniu un més afinat coneixement, diguem-ne social, de la llengua. Esteu més al cas de la llengua dels mitjans de comunicació, de la llengua dels escriptors i de la llengua del carrer i, amb el pas dels anys, tota aquesta experiència us serveix per a construir els articles.**

—Home, és clar. Cal advertir, però, que jo no sóc un home de moltes lectures, no he llegit molt. Potser perquè he dedicat moltes hores a la reflexió i l'estudi de la llengua i no he tingut temps per a esbargir-me en lectures, en lectures d'obres literàries, llegides pel plaer de la lectura. Ara, amb els anys, potser sí que he llegit més, he acumulat algunes lectures. El que sí que he seguit sempre amb un gran interès és l'aspecte social, polític, de la vida de les llengües. Per no quedar-me enrocat en pensaments massa primaris, massa subjectius. El perill de sempre és quedar-te en un estadi mental que et deixi encarcarat. Per això m'he esforçat per estar al dia i tenir una visió més moderna i actual de les coses.

—**Tinc entès que aquest poc interès per la lectura ja us ve de petit. Que de petit no llegíeu patufets.**

—És cert. En el meu ambient no n'hi havia. I de seguida vaig entrar al seminari. Mireu, deu ser una pèrdua que tinc. Però, arribat a l'edat que tinc, ja no hi puc fer res. Però en canvi sí que podria dir, en revenja d'això, que una part important de les coses que he llegit, en ser seleccionades i espaiades, m'han produït un gran impacte. És a dir, que m'ha permès apreciar millor la llengua i els valors literaris de cada obra, de cada autor. I així, potser també he gaudit més de la lectura.

—**Té problemes gramaticals específics, el català?**

—No. No en té més ni menys que qualsevol llengua. Ara bé, qualsevol llengua, estudiada per la ciència, suscita problemes. Com tota branca de la ciència. Sembla, aparentment, una paradoxa, que com més curiositat tenim sobre una branca de la ciència més problemes apareixen, però és així. Si coneixes la química, es presenten més problemes que si no l'estudies. La llengua no és una cosa apamada que es pugui conèixer en quatre dies, és una cosa misteriosament insondable. Jo no parlaria, però, de problemes. No hi aplicaria la paraula. Parlaria d'interès. La pregunta escaient seria, la llengua catalana té problemes específics? I aquí la resposta és afirmativa. Són problemes que es deriven de dos fets. El primer, que és molt semblant a les llengües veïnes, perquè és romànica. I en segon lloc, que és una llengua que

té la pressió del castellà, aquí, i del francès i l'italià, en altres bandes, llengües més fortes socialment i políticament que influeixen en la nostra. Ens afecta molt perquè hem d'estar sempre vigilant per no deixar-nos subordinar a les llengües veïnes, per no utilitzar lèxic, fraseologia, sintaxi i gramàtica que són híbrids.

—**Digueu-nos el primer problema gramatical específic que ara us vingui al cap.**

—Serien massa tòpics.

—**El *ser* i l'*estar*, per exemple.**

—És dels més clars. Per què? Perquè és molt usual, molt present en la parla i resulta que el castellà i el francès no utilitzen els verbs com nosaltres. El català fa una diferència entre el *ser* i l'*estar* que no fan el castellà i el francès. Ens trobem per tant entre dos focs i, dels dos focs, les onades migratòries i tota la pesca fan que ens acostem cada cop més al castellà. De jove, mig Catalunya en amunt tenia un sistema diferent i ara resulta que tota l'àrea de Barcelona ja està invadida per l'*estar* castellà. Per exemple, l'expressió "està bo" era impossible quan vaig venir a Barcelona i, en canvi, de trenta anys en avall jo no diuen "és bo". És un cas paradigmàtic.

—**Com va la gramàtica normativa del IEC, en la qual treballeu, com a membre de la Secció Filològica?**

—Està molt avançada. La comissió que la fa està molt interessada a fer la feina amb calma. Perquè com més l'estudiem, com més hi aprofundim, més branques apareixen d'aquí i d'allà. I tota dificultat nova ha de resoldre's. Com que fem una feina molt detallada, es generen novetats en les quals no havíem pensat. Per tant, anem a un ritme molt prudent. Ara arribem al final de la part dedicada a la sintaxi. La resta ja està penjada a internet fa temps.

—**Per què heu titulat el vostre darrer recull *Plantem cara i no Plantem-hi cara*?**

—Si jo dic "plantem-hi cara" hi ha un problema de l'ús dels pronoms *en* i *hi*, que són molt difícils de definir. La gramàtica normativa diria que no ho tenia definit i he vist que s'utilitzen arbitràriament. Abans crèiem que s'usaven poc i ara veiem que s'usen massa. Si dic "plantem-hi cara", l'ordre pressuposa que hi ha un objecte

present contra el qual hi planto cara. Si dic “plantem cara”, la deixo inespecífica. És un cas semblant a les expressions del futbol “toca” i “llança”, per referir-se a la pilota, en comptes de “toca-la” i “llança-la”. Com a títol, *Plantem-hi cara* seria molt estrany. I no sé si incorrecte.

—**Us sentiu més pessimista que anys enrere sobre la fermesa del català? O no tan optimista?**

—No diria que el meu pessimisme hagi augmentat o minvat. A més, diria que aquesta dicotomia no és bona perquè implica no voler atendre les raons i la realitat. L'única cosa que vull dir és que el que s'ha concretat una mica més en el meu cap és que, o bé tenim una unió indissoluble entre poder polític i llengua, o això no funciona. La síntesi entre personalitat política i personalitat lingüística és fonamental. I una creença, sòlida, real, que això ho necessitem com a poble. Com a poble necessitem solvència política i solvència lingüística. Diguen-ne independència o confederació, això tant fa. I com que això és molt difícil de realitzar, no sé què dir. Mentre el poble no vulgui plantar cara, tota la resta va de baixa. En els meus articles veureu que evito fer sang en els aspectes negatius, perquè no vull

crear desànim. Perquè crec que el poble català té capacitat de reacció. És un poble que ha demostrat tenir força en molts de camps i en situacions adverses i difícils. Ara bé, quan es produirà aquesta reacció? No ho sé. Un dia o altre s'ha de produir, aquesta reacció. Ara, el que no crec és a fer una política d'acostament a Espanya. Això és fatal. La subordinació és total. Espanya no ens acceptarà mai com a iguals. Això ho tinc cada dia més clar.

—**Parlem del premi d'Honor. Ja l'han obtingut diversos lingüistes. Dels que ara recordo, Aramon, Badià, Coromines i Moll, quins penseu que són més importants?**

—Indubtablement, en Moll i en Coromines. Per motius diferents.

—**Pompeu Fabra i Joan Coromines, potser els dos autors que heu estudiat més a fons, són els dos primers lingüistes catalans?**

—Sense discussió. Dues personalitats com aquestes dues no s'han igualat. No vol dir que no n'hi hagi uns sis més que els puguin seguir. Tampoc no n'hi ha gaires a Europa com aquests. El problema és que es van ocupar d'una llengua que no té la projecció de les veïnes. Pompeu Fabra va descobrir, trenta anys abans que ningú més, una

categoria de frase bàsica, comuna a moltes llengües, que no havia estat detectada, la de la frase “ha arribat un parent meu”. És un tipus d'oració que planteja qüestions que ell va ser el primer del món a caracteritzar. I després ha estat una de les frases més estudiades en la lingüística internacional. El fenomen és objecte d'estudi intens des de fa uns trenta anys, però Fabra, a més a més d'avançar-se molts anys als altres lingüistes, va ser el primer gramàtic mundial a situar la construcció com una de les quatre estructures oracionals bàsiques de la llengua.

—**Heu estat testimoni de la regularització de l'ensenyament universitari de la llengua i la literatura catalanes. No penseu que s'ha tendit a dividir la filologia entre lingüistes teòrics que, massa sovint, estan mancats de cultura literària, i historiadors de la literatura que, massa sovint, coixegen en el coneixement de la llengua i de l'estil?**

—No. No ho percebo. Potser és una cosa normal, que les ciències i les arts s'independitzin més. Pot ser un efecte òptic, però jo no el veig, vaja. Tampoc no ho nego. No hi he pensat.

Lluís Bonada

Trossos i mossos

Alfons Llorenç

Nit

El va engolir la nit, cega, massissa, fosca i inquietant. Com inhalat, per les tenebres. Nit plàcida de final de la florida primavera romana, un dolç 14 de juny del 1497, prop de la pletòrica vespra del solstici d'estiu. Tornava content de sopar al serè aire lliure en la regalada vinya de “la senyora Vanozza”, dona del papa Alexandre VI, “que —anota el cerimonier Burckard— és a prop de l'església de San Pietro in Vincoli”, en una prominença entre l'Esquilí i el Colosseu amb ben esplèndides vistes. El convid l'oferí

la mare a Cèsar, cardenal de València, i a Joan, “duc de Gandia, príncep de la Santa Església Romana, capità general de l'armada pontifícia, caríssims fills de Sa Santedat el papa”, per tal d'acomodar-los abans de partir a Nàpols a fi de coronar el rei. Cap al Vaticà “anaven plegats a cavall”, fins a prop del pont de Sant'Angelo, on Joan de Borja “digué que, abans de retornar, aniria a un altre lloc per distreure's”.

Penetrà en la foscor cavernosa dels carrerons del no-res a cavall, duent un misteriós emmascarat a la gropa. Passà una nit i un dia i el papa es va inquietar, però creia que “el duc havia quedat amb alguna noia de vida dissipada i no volia sortir de casa d'ella a la llum del dia”. El divendres 16 de juny, al Tíber, “a l'hora de vespres trobaren el duc que encara duia tot el seu abillament i, al cinyell, els guants amb trenta ducats. L'havien ferit nou cops”; l'havien torturat, les mans lligades a l'espatlla,

Suposat retrat de Joan de Borja.

l'espasa intacta a la beina; i l'havien llançat al riu “en el lloc en què solen abocar els fems”. Amortallat de capità general, en llitera d'honor fou portat i soterrat a Santa Maria del Popolo, a la capella borgiana de Santa Llúcia —ocupada ara per Santa Rita. El pare papa “es va trasbalsar fins al fons de les seues entranyes i tant fou el dolor i l'angúnia, que es va recloure en una cambra i plorà amargament”.

Periodista